

Kornelia Sobczak
Instytut Kultury Polskiej
Wydział Polonistyki
Uniwersytet Warszawski

Streszczenie rozprawy doktorskiej pt.

***Kamienie na szaniec* Aleksandra Kamińskiego. Książka, lektura i legenda (1943-2014)**

Przedmiotem pracy jest książka Aleksandra Kamińskiego *Kamienie na szaniec*, opublikowana po raz pierwszy w 1943 roku w wydawnictwie podziemnym. Książka szybko zyskała popularność, stała się legendą, a w okresie powojennym – lekturą szkolną. W rozdziale pierwszym zastanawiam się nad związkami pomiędzy różnymi sposobami lektury książki. Analizuję pojęcia: legenda, lektura, mit, oceniając ich przydatność do analiz *Kamieni na szaniec*. Przedstawiam także ważną metodologicznie koncepcję podziału na *bios* i *logos* historii, zaczerpniętą od Wacława Berenta. *Bios*, to historia złapana na gorąco, w całej swojej złożoności, *logos* – opowieść o historii. Przywołuję także pochodzące od Marii Janion rozróżnienie na mit (zastygający w kształt „zbiorowego komunału”) i konkret („zawierający nieodpartą prawdę szczegółu”), które będzie patronować moim rozważaniom nad książką Kamińskiego. W rozdziale drugim analizuję skomplikowany status gatunkowy dzieła i jego konsekwencje dla recepcji i interpretacji. Przedstawiam też sylwetkę autora jako pisarza, dla którego praktyki słowne i piśmienne były narzędziem wychowawczym. Analizuję młodzieńczy pamiętnik Kamińskiego. W rozdziale trzecim zajmuje się biografią autora do wybuchu wojny, starając się zrozumieć jego pojmowanie i doczuwanie harcerstwa, patriotyzmu, idei służby. Rozdział czwarty prowadzi w stronę książki. Przedstawiam środowisko, z którego wywodzili się jej bohaterowie, prowadzę „śledztwo” w sprawie przynależności Jana Bytnara do ONR, zastanawiam się też, czym było w okresie międzywojennym harcerstwo, oraz jak pisać historię tego ruchu młodzieżowego. Rozdział piąty poświęcony jest książce. Opisuję jej genezę: aresztowanie, odbicie i śmierć Jana Bytnara – Rudego. Analizuję, jak kwestie związane z cielesnością i bólem fizycznym zostały potraktowane w książce, a jak w innych tekstach Kamińskiego. Przedstawiam, jak doszło do napisania przezeń *Kamieni na szaniec* i jakie były pierwsze reakcje na książkę. Studiuję różnice między pierwszym wydaniem, a następnymi. Z drobiazgowego badania „różnic najmniejszych” wyprowadzam projekt lektury gęstej, jedną z możliwości czytania *Kamieni na szaniec*. W rozdziale szóstym omawiam przypadki recepcji książki. Wybieram pięć takich przypadków, które wydają mi się najbardziej

symptomatyczne dla pewnych typów lektury oraz ukazują pewne modele uczestnictwa w kulturze polskiej. Są to: powojenny „spór o Conrada” między Janem Kottem a Marią Dąbrowską, w tle którego pojawia się książka Kamińskiego; analiza działalności twórczej i pisarstwa Barbary Wachowicz, popularyzorki i strażniczki pamięci o bohaterach *Kamieni na szaniec*; esej Janusza Tazbira *Kamienie milowe polskiej świadomości*; ekranizacja książki z roku 2014 w reżyserii Roberta Glińskiego, oraz dyskusje, jakie wywołał ten film; wreszcie, gorąca dyskusja wokół sugestii interpretacyjnych Elżbiety Janickiej, zawartych w depeszy Polskiej Agencji Prasowej, z kwietnia 2013 roku. W tej ostatniej części interesuje mnie zarówno to, co powiedziała Janicka, jak i to, z jakimi reakcjami spotkały się jej wypowiedzi. W zakończeniu przywołuję kontynuację *Kamieni...*, książkę *Zośka i Parasol* z roku 1957. Jej analiza prowadzi mnie do ponownego sformułowania pytań jak dziś można czytać *Kamienie na szaniec* i przywołania rozpoznania Marii Janion o konieczności odnawiania znaczeń, a więc nieustannego „czytania jeszcze raz”.

Kornelia Szeleczak
Warszawa 24 II 2020